

Seksueel misbruik in de kerkgenootschappen

Begeleiding en preventie

**Beleidsplan SMPR, meldpunt misbruik in de kerk
2020 - 2023**

In SMPR werken samen:

Protestantse Kerk in Nederland

Bond van Vrije Evangelische Gemeenten

Oud-Katholieke Kerk

Remonstrantse Broederschap

Algemene Doopsgezinde Sociëteit

Evangelische Broedergemeente

Apostolisch Genootschap

Zevende-dags Adventisten

Leger des Heils

1. Inleiding

Het gesprek binnen de kerkgenootschappen over seksueel misbruik in pastorale relaties dateert van 1989. Een gemeentelid maakte bekend dat zij jarenlang een relatie had gehad met haar predikant en noemde die relatie een vorm van seksueel misbruik. Haar verwachting was dat zij met deze ervaring niet alleen stond. Ze wilde dit type misstanden aan het licht brengen om te voorkomen dat dit ook anderen zou overkomen. Haar verhaal bracht een grote schok teweeg: pastores stonden veel langer dan andere hulpverleners boven elke verdenking. Haar verhaal werd door velen ontkend en gebagatelliseerd. Maar er waren ook mensen die haar verhaal geloofden en naar vormen zochten om het verder te brengen.

Zo ontstond de interkerkelijke initiatiefgroep tegen seksueel misbruik in pastorale relaties (SMPR), waarin vertegenwoordigers van grote én kleine kerkgenootschappen in Nederland zitting namen. De laatste jaren hebben zich meer kerkgenootschappen aangesloten, tot een totaal van negen. Interkerkelijk samenwerken is vanaf het begin van groot belang geweest. SMPR biedt hulp en begeleiding onafhankelijk van de aangesloten kerkgenootschappen. Dat is belangrijk, omdat seksueel misbruik in het centrum van kerkgenootschappen, gemeenten en parochies gebeurt. Zo wordt ook de anonimiteit van slachtoffers gewaarborgd. De opvang van slachtoffers heeft prioriteit. De aangesloten kerkgenootschappen hebben inmiddels protocollen ontwikkeld die bij meldingen per kerkgenootschap richting geven aan de processen die daarop volgen. Ook is er een netwerk van getrainde vertrouwenspersonen voor benadeelden en van procesbegeleiders voor gemeenten en parochies.

2. Werkgebied/context

Seksueel misbruik is zonde: kwaad in Gods ogen en onrecht tegen de medemens. De kerk dient onomwonden te kiezen voor slachtoffers.[1] De bij SMPR aangesloten kerkgenootschappen kunnen zich vinden in de definitie zoals verwoord in de kerkorde van de Protestantse Kerk. [2] Seksueel misbruik is misbruik van macht en vertrouwen door een pastor ten opzichte van een gemeentelid of parochiaan in de vorm van seksuele handelingen of toespelingen op en uitnodigingen tot seksueel contact, meestal onder druk van geheimhouding.[3] Dit misbruik kan ook gepleegd worden door anderen die in een ongelijke gezagsverhouding staan tot gemeenteleden, bijvoorbeeld kerkelijk werkers, ouderlingen, diakenen, groepsleiders, jeugdleiders, kerkmusici en kosters/beheerders.

3. Visie: steun, recht en preventie

SMPR wil een veilige kerk voor iedereen. Seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties is onaanvaardbaar. De eerste loyaliteit van SMPR ligt bij de benadeelden - en vanuit de loyaliteit met de benadeelden krijgt de loyaliteit met andere betrokkenen gestalte. SMPR kaart waar mogelijk aan dat de kerkgenootschappen rechtvaardige klachtenprocedures ontwikkelen en toezien op het goed functioneren daarvan. SMPR spreekt kerkgenootschappen aan op hun verantwoordelijkheden ten aanzien van de gevolgen van seksueel misbruik. SMPR helpt seksueel misbruik te voorkomen door het vestigen van aandacht op de gevolgen van het misbruik, op de risico's waardoor misbruik kan ontstaan, en op de mogelijkheden voor preventief beleid; plaatselijke vertrouwenspersonen, gedragscodes en VOG's voor allen die professioneel of als vrijwilliger actief zijn in de kerkgenootschappen.

4. Missie: vindbaar en beschikbaar

SMPR is een veilige plek voor degenen die seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties ervaren hebben, en voor degenen die direct bij hen betrokken zijn. SMPR komt op voor benadeelden en biedt professionele begeleiding of verwijst door. Aan de gemeenten en parochies waarin dit gebeurt of is gebeurd, of die ermee in relatie staan, biedt SMPR professionele ondersteuning. SMPR is van en voor de aangesloten kerkgenootschappen maar werkt onafhankelijk. Vertegenwoordigers uit de kerkgenootschappen nemen zonder last of ruggespraak deel aan het interkerkelijk bestuurlijk overleg (IBO), zie 7.1. Medewerkers van of namens SMPR zijn professioneel geschoold en deskundig op hun werkterrein. SMPR is vindbaar via internet, publicaties en in gemeenten verspreide informatie. SMPR is op reguliere momenten beschikbaar en in crisis-situaties op elk uur van de dag.

5. Doelgroepen

Primaire doelgroepen, gericht op steun en recht:

- benadeelden van seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties
- mensen in de kring rond benadeelden
- kerkgenootschappenraden/parochiebesturen/oudsten in situaties van seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties

[1] Uitspraak van de synode van de Samen op Weg-kerken van januari 1999, bestendigd in de synode van de Protestantse Kerk in november 2019.

[2] Onder misbruik in een pastorale en gezagsrelatie wordt verstaan: misbruik van macht en vertrouwen door degene die in een ambt of een dienst staat, een kerkelijke functie vervult of kerkelijke bevoegdheden uitoefent, in een pastorale relatie of in een relatie die betrokkene in dit ambt, deze dienst, functie of bevoegdheden onderhoudt, in de vorm van seksuele handelingen of toespelingen op of uitnodigingen tot seksueel contact dan wel van ander intimiderend gedrag, alles al dan niet onder druk van geheimhouding.

[3] Uit M. Eitjes en G.P. van Dam, *Een pastor moet je toch kunnen vertrouwen!*

Secundaire doelgroepen, gericht op preventie:

- voorgangers, kerkelijk (mede)werkers
- kerkgenootschappenraden/parochiebesturen/oudsten en, indien aanwezig, hun regionale verbanden
- vrijwilligers in kerkgenootschappen
- gemeente- en parochieleden
- opleiders van voorgangers, kerkelijk (mede)werkers, overige ambtsdragers en vrijwilligers
- colleges en commissies van de aangesloten kerkgenootschappen die zich bezighouden met situaties van seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties
- landelijke kerkbestuurders en landelijk werkende professionals in de kerkgenootschappen

6. Doelstellingen

Professioneel handelen

Professionele begeleiding bieden aan benadeelden en plaatselijke kerkbesturen in situaties van misbruik in pastorale en gezagsrelaties. De daarbij ingeschakelde vertrouwenspersonen en gemeentebegeleiders zijn professioneel geschoold en getraind. De ondersteuning is veilig, transparant en doelgericht.

Vergroten van bekendheid

Verhogen van de algemene naamsbekendheid van SMPR en verhogen van de bekendheid met mogelijkheden van SMPR in situaties van seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties.

Kennisdeling

Kennisoverdracht aan de secundaire doelgroepen over het thema seksueel misbruik in pastorale relaties, de gedragscodes en de consequenties bij overtreden van deze codes, over hulp en recht, over signalen van mogelijk misbruik en mechanismen die misbruik in de hand werken. Samenwerken met VPSG, Movisie, Meldpunt Misbruik CGK, NGK, GKV, SEM en Meldpunt Grensoverschrijdend gedrag RKK.

Naar een rechtvaardige kerk

Stimuleren dat alle aangesloten kerkgenootschappen beleid ontwikkelen om goed gebruik te maken van de mogelijkheden van kerkelijke of burgerlijke rechtspraak. Stimuleren van het opbouwen van jurisprudentie. Stimuleren van het opnemen van de aanvraag van een verklaring omtrent het gedrag in beroepings- en benoemingsprocedures. Werken aan het aansluiten van meer kerkgenootschappen die zich kunnen vinden in de visie en missie van SMPR.

Naar een veilige kerk

Stimuleren van aandacht in de kerkgenootschappen voor de situatie van de benadeelden. Stimuleren van de aandacht voor preventie van seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties. Stimuleren van de bewustwording dat de cultuur van de kerk het spreken over seksueel misbruik kan tegenhouden én de slachtoffers niet de erkenning geeft die er moet zijn.

7. Organisatie en verantwoordelijkheden

7.1 IBO

SMPR heeft een Interkerkelijk Bestuurlijk Overleg inzake SMPR (IBO). Aan het IBO nemen vertegenwoordigers uit de aangesloten kerkgenootschappen deel. Het IBO is eindverantwoordelijk voor het werk van SMPR. Kerkgenootschappen kunnen op twee manieren zijn aangesloten bij SMPR: via lidmaatschap of als waarnemer. Alle leden van de lid-kerkgenootschappen kunnen gebruikmaken van het meldpunt van SMPR. De kerkgenootschappen die waarnemer in het IBO zijn, hebben een eigen meldpunt (Leger des Heils, Zevende-dags Adventisten). De aansluiting bij SMPR gebeurt door het tekenen van het samenwerkingsconvenant. Leden van het IBO vertegenwoordigen daar hun eigen aangesloten kerkgenootschap. Ze hebben ook uitvoerende taken. Ze zijn verantwoordelijk voor de invoering van het beleid van SMPR binnen hun eigen kerk. Ze stimuleren de beleidsontwikkeling op het gebied van preventie van en begeleiding in situaties van seksueel misbruik in pastorale of gezagsrelaties. Ze zorgen ervoor dat de in het IBO afgesproken voorzieningen naar eigen kerkrecht worden vertaald, en stimuleren dat deze worden opgenomen in de eigen kerkorde. Zij leggen aan de hand van het jaarverslag bij hun kerkbestuur verantwoording af van het werk en de bestede middelen. Waarnemers vertegenwoordigen kerkgenootschappen die hun eigen regelingen hebben. Zij nemen deel aan het IBO om op de hoogte te blijven van de ontwikkelingen in SMPR en deze af te stemmen op de regelingen in hun kerkgenootschap.

Het IBO komt drie keer per jaar bij elkaar.

7.2 Vertrouwenspersonen, gemeentebegeleiders en coördinator

SMPR heeft een coördinator die verantwoordelijk is voor de uitvoering van het werk. SMPR kent vertrouwenspersonen en gemeentebegeleiders. De coördinator is verantwoordelijk voor hun werk in alle bij SMPR aangesloten kerkgenootschappen. De coördinator verbindt vertrouwenspersonen en gemeentebegeleiders aan respectievelijk benadeelden en plaatselijke kerkbesturen na overleg met betrokkenen en rekening houdend met geografische en kerkelijke ligging. Omdat in de kleinere aangesloten kerkgenootschappen mensen elkaar veelal persoonlijk kennen, zullen daar, tenzij anders gewenst, vertrouwenspersonen en gemeentebegeleiders uit een van de andere aangesloten kerkgenootschappen worden ingeschakeld.

De vertrouwenspersonen begeleiden en ondersteunen benadeelden bij het verwerken van wat hen is aangedaan. Ze zijn behulpzaam bij het maken van een afweging wel of geen klacht in te dienen, en staan hun cliënt tijdens een eventuele klachtenprocedure bij. Ze houden contact met de coördinator over zaken die in het belang van de benadeelde zijn en die onderdeel zijn van de parallelle processen in dezelfde casus, die uitgevoerd worden door gemeentebegeleiders, klachtencommissies, colleges, gemeenteleden, kerkbesturen, enz.

Gemeentebegeleiders ondersteunen plaatselijke kerkbesturen bij het in kaart brengen en het hanteren van het probleem, geven informa-

tie over mechanismen die spelen bij seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties, bewaken de processen, en helpen om onderlinge verhoudingen en verantwoordelijkheden helder te houden. Ook houden ze contact met de coördinator over zaken die onderdeel zijn van parallelle processen in dezelfde casus, uitgevoerd door vertrouwenspersonen, klachtencommissies, colleges, gemeenteleden, kerkbesturen, enz.

De coördinator zorgt ervoor dat de parallelle processen elkaar niet blokkeren maar aanvullen. De coördinator verantwoordt in rapportages aan het IBO de uitvoering van het werk. De coördinator is in dienst van de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk en verantwoordt de besteding van de uren aan de leidinggevende in de dienstenorganisatie. Gemeentebegeleiders werken als freelancers. Deze kosten worden tot een maximum van 50 uur begeleiding vergoed aan de lokale gemeente van de kerk waar de situatie zich voordoet. Meerkosten worden bij de betrokken gemeente in rekening gebracht. Vertrouwenspersonen werken als vrijwilliger en ontvangen van de dienstenorganisatie van de Protestantse Kerk een jaarlijkse vrijwilligersvergoeding. Dit past bij de aard van hun ondersteuning. Er zijn geen financiële belangen tussen de benadeelde en de vertrouwenspersoon, en er is geen sprake van een exacte tijdsafbakening in de begeleiding.

De coördinator houdt jaarlijks een evaluatiegesprek met de gemeentebegeleiders en vertrouwenspersonen. Zowel de vertrouwenspersonen als de gemeentebegeleiders komen drie keer per jaar onder leiding van de coördinator bij elkaar voor intervisie en praktische zaken.

7.3 Aangesloten kerkgenootschappen

De IBO-leden zijn verantwoordelijk voor het binnen hun eigen kerkgenootschap uitvoeren van dat deel van het beleidsplan dat buiten het bereik van de coördinator ligt. Daarbij gaat het om het eigen kerkelijke beleid op het gebied van misbruik in pastorale relaties en het voorkomen daarvan. In het IBO wisselen de leden één keer per jaar ervaringen uit als aanspreekpunt binnen het eigen kerkgenootschap (weerstanden en beleidsontwikkelingen). Zo helpen zij elkaar om de aandacht voor de thema's te vergroten en vast te houden.

8. Aanpak

A. Professioneel handelen

8.1 Melding en vervolg

Meldingen komen bij de coördinator of waarnemer (een van de gemeentebegeleiders) binnen via het centrale SMPR-nummer of de e-mail. De eerste stap is luisteren en samen met de melder de situatie in grote lijnen in kaart brengen. Volgende stap is met de melder bepalen wat de beste ingang is naar hulp en steun. Indien gewenst krijgt de benadeelde een vertrouwenspersoon toegewezen, en gemeenten of parochies een gemeentebegeleider, zie 7.2.

8.2 Op peil houden van het aantal getrainde vertrouwenspersonen en gemeentebegeleiders

SMPR beschikt over minimaal acht getrainde vertrouwenspersonen en minimaal vier getrainde gemeentebegeleiders uit de aangesloten kerkgenootschappen. Wanneer het ernaar gaat uitzien dat dit aantal op afzienbare termijn niet wordt gehaald, zorgt SMPR in samenwerking met de PThU voor een training om nieuwe mensen op te leiden. Deze training kan ook gevolgd worden door leden van colleges en commissies zoals visitatie, opzicht en klachtenbehandeling, en andere personen die in de aangesloten kerkgenootschappen een rol spelen in situaties van seksueel misbruik in pastorale of gezagsrelaties. In het voorjaar van 2020 vindt een training plaats.

8.3 Doorverwijzen

SMPR is er voor situaties van misbruik in pastorale en gezagsrelaties binnen de aangesloten kerkgenootschappen. Er kan in gemeenten en parochies ook sprake zijn van seksueel misbruik in andere dan pastorale relaties. Ook zijn er meldingen van seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties in andere dan bij SMPR aangesloten kerkgenootschappen of meldingen van huiselijk geweld of incest. Melders van deze situaties worden doorverwezen naar Veilig Thuis of naar de huisarts, Slachtofferhulp, zedenpolitie, enz.

8.4 Samenwerken binnen de kerkgenootschappen

SMPR werkt in begeleidingssituaties samen met bestuurders en professionals in de kerkgenootschappen om situaties goed in kaart te kunnen brengen en daar de begeleiding op af te kunnen stemmen. Als de aangesloten kerkgenootschappen dat willen, zorgt SMPR voor hulp bij mediacontacten in situaties van seksueel misbruik in pastorale of gezagsrelaties. Ook colleges en commissies voor steun aan gemeenten en voor kerkrecht (visitatie, klachtenbehandeling) kunnen een beroep op SMPR doen wanneer er sprake is van mediacontact.

8.5 Nazorg

Voor benadeelden is nazorg beschikbaar via VPSG, die gespecialiseerd is in hulp bij de verwerking van seksueel misbruik. Indien gewenst kan SMPR bemiddelen in nazorg in gemeenten en parochies in de vorm van betaalde dienstverlening door gemeentebegeleiders en interim-predikanten.

B. Vergroten van bekendheid

8.6 Vindbaarheid

Op websites van de aangesloten kerkgenootschappen is informatie over seksueel misbruik en over SMPR beschikbaar. Deze websites en de SMPR-site linken naar elkaar. De website van SMPR wordt vernieuwd om de leesbaarheid te vergroten en gebruik te kunnen maken van nieuwe technieken.

8.7 Vergroten van betrokkenheid

SMPR wil door voorlichting meer mensen kunnen wijzen op de hulp en ondersteuning die geboden kunnen worden. SMPR wil daarom zoveel mogelijk aanwezig zijn op relevante landelijke en regionale bijeenkomsten van de aangesloten kerken. De IBO-leden geven voor-

lichting over het werk van SMPR binnen de eigen kerk, bijvoorbeeld door bezoeken aan synodes, kerkgenootschappenraden, parochiebesturen, raden van oudsten, commissies en verenigingen (jeugd, vrouwen), door het schrijven van artikelen voor de eigen communicatiekanalen en door het aanreiken van input voor studiedagen en retraites. Ook wordt verwacht dat zij bestuur en leden van hun kerk attenderen op bijvoorbeeld studiedagen en voorlichtingsbijeenkomsten van SMPR.

C. Kennisdeling

8.8 Meer aangesloten kerkgenootschappen

SMPR levert professionele ondersteuning aan benadeelden, gemeenten/parochies en kerkgenootschappen als geheel bij de aanpak van gevolgen van seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties. Het is goed deze kennis en ervaringen te delen en meer kerkgenootschappen te vragen zich aan te sluiten bij SMPR. Deze potentieel aangeslotenen moeten de visie en missie onderschrijven en zich kunnen vinden in de werkwijze van SMPR. Met het ondertekenen van het samenwerkingsconvenant verklaren de kerkgenootschappen dat zij zich verantwoordelijk weten voor het seksueel misbruik gepleegd door ambtsdragers en andere pastoraal verantwoordelijken en gezagsdragers binnen hun kerk. Elk kerkgenootschap dat zich aanmeldt zoekt naar vertrouwenspersonen en een gemeentebegeleider uit eigen kring, die voldoen aan de kwaliteitseisen van SMPR, zie 8.2.

8.9 Scholing en nascholing

SMPR vindt het belangrijk dat beroepskrachten en vrijwilligers in de kerk op de hoogte zijn van de risico's van grensoverschrijdend gedrag in het pastoraat. Ook wil SMPR dat kerkgenootschappen werk maken van preventie door beleid te maken en toe te zien op de uitvoering. Het benoemen van plaatselijke vertrouwenspersonen is een goede start. Deze functioneren vaak als aanjager van het ontwikkelen van plaatselijk preventief beleid. Voor het aanreiken van deze kennis zijn de mensen van SMPR beschikbaar voor voorlichting, workshops, lezingen en presentaties. Ook kan SMPR materiaal leveren voor de opleiding en nascholing van de beroepskrachten en vrijwilligers in de kerk.

8.10 Studiedagen

SMPR organiseert minimaal elke twee jaar een studiedag over een relevant thema. In de vorige beleidsplanperiode waren er studiedagen over kerkrecht en over vergeving. In 2020 is er een studiedag over macht en afhankelijkheid.

D. Naar een rechtvaardige kerk

8.11 Alle kerkgenootschappen een klachtenprocedure

SMPR werkt aan de bevordering van klachtenprocedures in de kerkgenootschappen die qua vorm en inhoud recht doen aan benadeelden, die rechtspreken t.a.v. beschuldigten, en die bijdragen aan herstel van de betrekkingen in gemeenten en parochies. In de bij SMPR aangesloten kerkgenootschappen hebben deze procedures verschillende vormen omdat het kerkrecht per kerk verschillend is. Waar nodig doet

het betrokken IBO-lid van SMPR, zie 7.1, dringende aanbevelingen tot aanpassing en aanvulling ten behoeve van steun en recht in situaties van seksueel misbruik in pastorale relaties.

8.12 Klachtencommissies

Elke aangesloten kerk bepaalt via welke weg een klacht uit de eigen gemeenschap getoetst wordt en welke maatregel er t.a.v. de dader genomen wordt. In elke kerk is een commissie of college voor de kerkelijke rechtspraak of wordt deze ad hoc ingesteld. Het aantal te behandelen klachten per jaar is 2 à 3. Er zijn acht kerkgenootschappen lid van SMPR, de waarmee niet meegerekend. De Protestantse Kerk heeft elf regionale colleges. We hebben dus te maken met achttien klachtencommissies. Duidelijk is dat geen van alle veel ervaring zal hebben met het behandelen van een klacht over seksueel misbruik in het pastoraat. Dit heeft het risico van willekeur in de uitspraken en daarmee onrechtvaardigheid. SMPR gaat de mogelijkheid verkennen om te komen tot één klachtencommissie. Opties zijn

- een door de kerkgenootschappen gezamenlijk ingestelde commissie met een aantal permanente leden (jurist, deskundige seksueel misbruik, voorzitter) die per casus wordt aangevuld met mensen uit het betreffende kerkgenootschap;
- een van de classicaal colleges voor het opzicht van de Protestantse Kerk vervult deze functie, waarbij per casus mensen uit het betreffende kerkgenootschap worden toegevoegd.

Een gang naar de burgerlijke rechter is altijd een mogelijkheid.

E. Naar een veilige kerk

8.13 Preventief beleid

In pastorale en gezagsrelaties is het noodzakelijk te zoeken naar een evenwicht tussen afstand en nabijheid tussen pastor, ambtsdrager of andere gezagsdrager en het gemeentelid. Waar liggen de grenzen en hoe voorkom je dat die overschreden worden? Wat is de verantwoordelijkheid van de pastor en gezagsdrager? De gezamenlijke meldpunten hebben in de afgelopen jaren een website ontwikkeld met een stappenplan om te komen tot plaatselijk preventiebeleid: eenveiligkerk.nl. Deze website brengen we onder de aandacht van de aangesloten kerken. De IBO-leden hebben daar, als vertegenwoordiger van hun kerkgenootschap, een belangrijke rol in.

8.14 Bouwstenen voor inclusieve liturgie

De eredienst biedt benadeelden niet altijd de troost die zij nodig hebben. SMPR gaat bouwstenen voor liturgie en verkondiging verzamelen die rekening houden met mensen in en na situaties van seksueel misbruik in pastorale en gezagsrelaties. De verzameling bouwstenen krijgt een plaats op de website van SMPR.

8.15 Huiselijk geweld en de kerk

In gemeenten en parochies komt helaas ook huiselijk geweld en/of incest voor. SMPR is voor meldingen op dat terrein niet ingericht. SMPR zal er bij de kerkbesturen van de aangesloten kerkgenootschappen op aandringen plaatselijke vertrouwenspersonen te benoemen. Zij kunnen een training volgen, zie eenveiligkerk.nl.

SMPR, meldpunt seksueel misbruik in de kerk
Bezoekadres: Joseph Haydnlaan 2a, Utrecht
Postbus 6028, 3503 PA Utrecht
tel. (030) 303 85 90
info@smpr.nl
smpr.nl